

Evropski izvještaj o životnoj sredini Stanje i izgledi za 2020. Godinu

Sažetak

Dizajn naslovnice: © Simon Hadleigh-Sparks, My City/EEA

Pravno obavještenje

Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno službena mišljenja Evropske komisije ili druge institucije Evropske unije. Evropska agencija za životnu sredinu, kao ni bilo koja osoba ili kompanija koje djeluju u ime Agencije nisu odgovorne za upotrebu informacija iz ovog izvještaja.

Obavještenje o autorskim pravima

© Evropska agencija za životnu sredinu, 2019. godine
Reprodukcija je dozvoljena pod uslovom da je naveden izvor.

Više informacija o Evropskoj uniji dostupno je na internet (<http://europa.eu>).

Luksemburg: Kancelarija za službena izdanja Evropske unije, 2019. godine

ISBN: 978-92-9480-190-6
doi: 10.2800/20594

European Environment Agency
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Tel.: +45 33 36 71 00
Web: eea.europa.eu

Evropski izvještaj o životnoj sredini Stanje i izgledi za 2020. Godinu

Sažetak

Odlučujući izazov ovog vijeka

Evropski izvještaj o životnoj sredini - stanje i izgledi za 2020. godinu (SOER 2020) dolazi u ključnom trenutku. Suočavamo se sa hitnim izazovima održivosti koji zahtijevaju hitna sistemski rješenja.

Ovo je *ona* nedvosmislena poruka tvorcima politika u Evropi i širom svijeta. Sveobuhvatni izazov ovog vijeka je kako postići razvoj širom svijeta koji uravnotežuje društvena, ekonomska i razmatranja o životnoj sredini.

Ovo je šesti Izvještaj o stanju životne sredine (SOER) koji je objavila Evropska agencija za životnu sredinu (EEA), a ovo izdanje za 2020. godinu, identifikuje ozbiljne razlike između stanja životne sredine i postojećih kratkoročnih i dugoročnih ciljeva politike EU. Očekivanja građana da žive u zdravom okruženju moraju biti ispunjena, a to će zahtijevati da se ponovo usredsrijedimo na implementaciju, kao kamen temeljac politika na nivou EU i na nacionalnom nivou.

Imajući to u vidu, ne samo da moramo više da učinimo, nego to moramo da radimo i na drugačiji način. Tokom naredne decenije, trebaće nam drugačiji odgovori na globalne klimatske izazove i izazove u oblasti životne sredine od onih koje smo pružali poslednjih 40 godina. Ovaj izvještaj ima za cilj obezbjeđivanje informacije za diskusije o ciljevima evropskih politika za 2030. godinu, uključujući i predviđanja za period do 2050. godine i dalje.

Navedene buduće politike moraju se nadograditi na postojeće odgovore na naše klimatske izazove i izazove u oblasti životne sredine - pravnu tekovinu (the *acquis*) – kao što moraju pružiti i odgovore na najsavremenija saznanja, što zahtijeva

fundamentalno različite pristupe - kako u pogledu onoga *šta* želimo da uradimo, tako i u pogledu onoga *na koji način* želimo to da uradimo.

Hitnost se ne može dovoljno naglasiti. Samo u poslednjih 18 mjeseci, objavljeni su glavni svjetski naučni izveštaji od strane IPCC, IPBES, IRP i UN ⁽¹⁾, koji nose slične poruke: trenutne putanje su u osnovi neodržive; ove putanje su međusobno povezane i povezane su sa našim glavnim sistemima proizvodnje i potrošnje; a vrijeme za osmišljavanje vjerodostojnih odgovora kako bi se smanjio ovaj trend ističe.

Poziv na prelaz ka suštinskoj održivosti u ključnim sistemima koji oblikuju evropsku ekonomiju i moderni društveni život - posebno u oblasti energetike, mobilnosti, stambenih i prehrambenih sistema - nije novina. Takav poziv je upućen i u izdanjima SOER-a za 2010. i 2015. godinu, a poslednjih godina, EU je ovo mišljenje ugradila u važne inicijative politika, poput paketa kružne i bio-ekonomije, klimatskih i energetske politike za 2030. i 2050. godinu, kao i u svoja buduća istraživanja i program inovacija. Štaviše, inicijativa EU za održivo finansiranje je prva takve vrste koja postavlja ozbiljna pitanja o ulozi finansijskog sistema u pokretanju neophodnih promjena.

Ipak, jedno je promijeniti način razmišljanja, a drugo je donijeti stvarne promjene. Fokus sada mora biti stavljen na unaprjeđivanje, ubrzanje, pojednostavljenje i primjenu mnogih rješenja i inovacija - tehnoloških i društvenih - koje već postoje, uz istovremeno stimulisanje dodatnih istraživanja i razvoja, iniciranje promjena u ponašanju i, što je od ključne važnosti, slušanje i uključivanje građanstva.

(1) Međunarodni panel za klimatske promjene (IPCC) izvještava o globalnom zagrijavanju 1,5 °C, klimatskim promjenama i zemljištu; Međunarodna naučno-politička platforma za biodiverzitet i ekosistemske usluge (IPBES) Globalni izvještaj o procjeni biodiverziteta i ekosistemske usluge; Međunarodni panel za resurse (IRP) Global Resources Outlook report; Globalni izvještaj o izgledu resursa UN Pregled globalne životne sredine UN - GEO 6

Ne možemo potcijeniti društvenu dimenziju. Postoje glasni i razumljivi pozivi na pravedan prelaz u kojem se potencijalnim gubitnicima u privredi sa niskim sadržajem ugljenika pruža dužna njega i pažnja. Tvorci politika sada prepoznaju nejednaku raspodjelu troškova i koristi koja proizilazi iz sistemskih promjena, ali potrebni su dobro razumijevanje, uključivanje građana i djelotvorni odgovori.

Takođe, ne bismo trebali ignorisati ni mlade ljude Evrope. Sve više dižu glas i traže ambiciozniji odgovor na klimatske promjene i degradaciju životne sredine. Ako ne uspijemo da promijenimo trenutne trendove tokom naredne decenije, pokazaće se da je njihov osjećaj straha za budućnost bio osnovan.

SOER 2020 ne daje sve odgovore na ove složene izazove. Bez obzira na to, to je do sada najcjelovitija integrisana procjena koju je EEA sačinila, i prva koja se rigorozno bavi našim sistemskim izazovima u kontekstu prelaza ka održivosti, koji mi kao društvo moramo napraviti. Zasnovana je na

dvadesetpetogodišnjem iskustvu sa podacima, analizama i EU politikom, oslanjajući se na znanje naše jedinstvene mreže evropskih država članica (Eionet).

Ne možemo predvidjeti budućnost, ali je možemo stvoriti. Uvjereni smo da ovaj izvještaj predstavlja čvrst, blagovremeni izvor znanja, na osnovu kojeg se mogu voditi diskusije o budućim politikama EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena, te pomoći u oblikovanju evropskih odgovora na Program Ujedinjenih nacija do 2030. godine i ciljeve održivog razvoja (SDG). Evropa mora voditi globalni prelaz prema zdravoj životnoj sredini u pravednom i održivom svijetu. Ideja o Evropskom zelenom sporazumu - koja je istaknuta kao najveći prioritet u političkim smjernicama za naredno predsjedavanje Evropske komisije od 2019. do 2024. godine - ima potencijal da pruži odličan okvir za djelovanje, omogućavajući vrstu razmišljanja i inovacija koje se zasnivaju na sistemima koji su potrebni za postizanje ovog prelaza i stvaranje budućnosti na koju svi možemo biti ponosni.

Hans Bruyninckx

Izvršni direktor, Evropska agencija za životnu sredinu - EEA

Ukratko o SOER-u 2020

Godine 2020., Evropa se suočava sa izazovima životne sredine neviđenih razmjera i hitnosti. Iako su politike EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena donijele značajne koristi prethodnih decenija, Evropa se suočava sa postojećim problemima u oblastima kao što su gubitak biodiverziteta, korišćenje resursa, uticaji klimatskih promjena i rizika u životnoj sredini po zdravlje i blagostanje ljudi. Globalni mega trendovi, poput demografskih promjena, pojačavaju mnoge izazove u oblasti životne sredine, dok brze tehnološke promjene donose nove rizike i nesigurnosti.

Prepoznajući ove izazove, EU se obavezala na niz dugoročnih ciljeva održivosti sa sveobuhvatnim ciljem „živjeti dobro, u okviru granica naše planete“. Postizanje ovih ciljeva neće biti moguće bez brzog i temeljnog pomaka u karakteru i ambiciji odgovora koje daje Evropa. Evropa mora pronaći načine da transformiše ključne društvene sisteme, koji izazivaju pritiske u oblasti životne sredine i klimatskih promjena, te uticaje na zdravlje ljudi - preispitujući ne samo tehnologije i proizvodne procese, već i obrasce potrošnje i način života. Ovo će zahtijevati hitno i usklađeno djelovanje, kroz uključivanje različitih oblasti politika i aktera širom društva, kako bi se omogućile sistemske promjene.

Evropa se nalazi u kritičnom trenutku u 2020. godini. Pred njenim liderima su šanse da oblikuju buduća dešavanja, a njihovi nasljednici neće imati te šanse. Stoga će naredna decenija biti od presudnog značaja za određivanje šansi koje Evropa ima u 21. vijeku. To su, ukratko, sveobuhvatni zaključci Evropskog izvještaja o životnoj sredini - stanje i izgledi za 2020. godinu (SOER 2020). Izveštaj pruža sveobuhvatnu procjenu stanja životne sredine u Evropi, kako bi se podržalo upravljanje i informisala javnost. Kao i svi izvještaji EEA, zasniva se na radu Evropske mreže za informisanje i osmatranje životne sredine (Eionet) - partnerstva između EEA i njegove 33 zemlje članice i šest zemalja saradnica.

Da bi se shvatilo stanje životne sredine u Evropi, trendovima i perspektivama potreban je integrisani pristup koji uvažava

složene pokretače i implikacije koje nosi promjena u životnoj sredini. SOER 2020 pruža upravo to, predstavljajući globalni kontekst koji oblikuje razvoj Evrope (1. dio), evropske sektorske trendove i izgledi u oblasti životne sredine (2. dio) i faktore koji ograničavaju ili omogućavaju transformativne promjene (3. dio). Završava se u djelu 4., razmišljanjima o tome kako Evropa može da pomjeri svoju putanju i postigne održivu budućnost.

SOER 2020 identifikuje mnoge izazove i barijere. Ali, isto tako, vidi razloge za nadu. Evropski građani sve više izražavaju frustraciju zbog nedostataka u oblasti upravljanja životnom sredinom i klimatskim promjenama. Znanje o sistemskim izazovima i odgovorima raste, i sve se više odražava u okvirima politika EU. Paralelno sa tim, poslednjih godina sve brže dolazi do inovacija, uključujući nove tehnologije, poslovne modele i inicijative zajednica. Neki gradovi i regije predvodnici su ovog puta, u smislu ambicije i kreativnosti, pa eksperimentišu različitim načinima života i rada i dijele ideje putem različitih mreža.

Sva ova dešavanja su važna, jer stvaraju prostor vladama da donesu novi nivo ambicija za politike, ulaganja i djelovanja. Takođe, pomažu u podizanju svijesti, podstičući građane da preispitaju ponašanje i način života. Evropa mora iskoristiti ove šanse, koristeći sva raspoloživa sredstva za postizanje transformativne promjene u narednoj deceniji.

Životna sredina Evrope u kontekstu globalnih promjena

Izazovi u oblasti životne sredine i održivosti, s kojima se Evropa danas suočava, ukorijenjeni su u globalnim dešavanjima koja se protežu decenijama unazad. Tokom ovog perioda, „veliko ubrzanje“ društvene i ekonomske aktivnosti transformisalo je odnos čovječanstva prema životnoj sredini. Od 1950. godine, globalno stanovništvo se utrostručilo na 7,5 milijardi; broj ljudi koji žive u gradovima učetrorostručio se na više od 4 milijarde; proizvodnja

se povećala 12 puta, praćena sličnim porastom u upotrebi azotnih, fosfatnih i kalijumovih đubriva; a potrošnja primarne energije se povećala pet puta. Gledajući unaprijed, izgleda da se ova globalna dešavanja nastavljaju sa sve većim pritiscima na životnu sredinu. Predviđa se da će se svjetska populacija povećati za gotovo jednu trećinu, do 10 milijardi do 2050. godine. Na globalnom nivou, potrošnja resursa mogla bi se udvostručiti do 2060. godine, s tim da će potražnja za vodom porasti za 55% do 2050. godine, a potražnja za energijom će se povećati za 30% do 2040. godine.

Veliko ubrzanje je nesumnjivo donijelo velike koristi, ublažavajući patnju i povećavajući prosperitet u mnogim djelovima svijeta. Na primjer, udio svjetske populacije koja živi u ekstremnom siromaštvu naglo se smanjio - sa 42% u 1981. godini na manje od 10% u 2015. godini. Ipak, ista su dešavanja nanijela i rasprostranjenu štetu ekosistemima. Na svjetskom nivou, oko 75% kopnene i 40% morske životne sredine sada je ozbiljno izmijenjeno. Zemlja se sućava sa izuzetno brzim gubitakom biodiverziteta, a sada postoji više vrsta kojima prijeti istrebljenje nego što je to bio slučaj ikada u ljudskoj historiji. I zaista, postoje dokazi da je u toku šesto masovno izumiranje biodiverziteta.

Mnoge promjene globalnog klimatskog sistema, koje su primijećene od 1950-ih godina, nisu viđene decenijama i milenijumima. One su uglavnom posledica emisije gasova sa efektom staklene bašte iz ljudskih aktivnosti, kao što su sagorijevanje fosilnih goriva, poljoprivreda i krčenje šuma.

Posredno i neposredno, ovi pritisci nanose ogromnu štetu zdravlju i blagostanju ljudi. Globalni teret bolesti i prijevremene smrti koje su povezuju sa zagađenjem životne sredine je već tri puta veći od onog koji se povezuje sa AIDS-om, tuberkulozom i malarijom zajedno. Ali, nastavak velikog ubrzanja mogao bi stvoriti još dalekosežnije prijetnje, ukoliko pritisci pokrenu kolaps ekosistema kao što su Arktik, koralni grebeni i prašume Amazona. Iznenadne i nepovratne promjene ove vrste mogle bi teško narušiti sposobnost prirode za pružanje osnovnih usluga kao što su snabdijevanje hranom i resursima, očuvanje čiste vode i plodnog tla, te obezbjeđivanje zaštite od prirodnih katastrofa.

Kao pionir industrijalizacije, Evropa je odigrala ključnu ulogu u oblikovanju ovih globalnih promjena. Danas, i dalje troši više resursa i doprinosi degradaciji životne sredine više nego mnoge druge regije u svijetu. Da bi zadovoljila ove visoke nivoe potrošnje, Evropa zavisi od resursa koji se eksploatišu ili koriste u drugim djelovima svijeta, kao što su voda, zemljište, biomasa i ostali materijali. Kao rezultat toga, mnogi uticaji na životnu sredinu koji se odnose na evropsku proizvodnju i potrošnju odvijaju se van Evrope.

Kolektivno, ova stvarnost daje na značaju velikom izazovu s kojim se Evropa i ostale regije u svijetu suočavaju. Trenutne putanje društvenog i ekonomskog razvoja uništavaju ekosisteme koji na kraju i održavaju čovječanstvo. Prelazak na održive puteve zahtijevaće brza i obimna smanjenja pritiska na životnu sredinu, daleko veća od trenutnih smanjenja.

Životna sredina Evrope u 2020. godini

Kako su karakter i razmjera globalnih klimatskih izazova u oblasti životne sredine postali jasniji, razvijali su se i okviri politika. Okvir za politike u oblasti zaštite životne sredine Evrope – pravna tekovina (*acquis*) u oblasti životne sredine - sve se više oblikuje ambicioznim dugoročnim vizijama i ciljevima. Opšta vizija za životnu sredinu i društvo Evrope uspostavljena je u Sedmom akcionom programu za zaštitu životne sredine (7. EAP), koji predviđa da do 2050. godine:

Živimo dobro, u okviru ekoloških granica planete. Naš prosperitet i zdrava životna sredina potiču iz inovativne, kružne ekonomije u kojoj se ništa ne gubi i gde se prirodnim resursima održivo upravlja, a biodiverzitet se štiti, vrednuje i obnavlja na načine koji povećavaju otpornost našeg društva. Naš rast s niskim sadržajem ugljenika odavno se razdvojio od upotrebe resursa, postavljajući tempo za sigurno i održivo globalno društvo.

Politike u oblasti životne sredine EU rukovode se trima tematskim prioritetima politike u 7. EAP-u (Akcionni program za životnu sredinu): (1) zaštititi, očuvati i unaprijediti prirodni kapital EU; (2) pretvoriti EU u resursno efikasnu, zelenu i konkurentnu privredu s niskim sadržajem ugljenika; i (3) zaštititi građane EU od pritiska koji se odnose na životnu sredinu i rizika po njihovo zdravlje i blagostanje. Posljednjih godina, EU je usvojila i niz strateških okvirnih politika koje su usredsrijeđene na transformaciju privrede EU i određenih sistema (npr. energetika, mobilnost) na načine koji omogućavaju prosperitet i pravičnost, a istovremeno štite ekosisteme. Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija (UN) dopunjuju te okvire, pružajući logiku za transformativne promjene koje priznaju međuzavisnost društvenih, ekonomskih i ciljeva u oblasti životne sredine.

Posmatrano u odnosu na dugoročnu evropsku viziju i komplementarne ciljeve politika, jasno je da Evropa ne postiže dovoljno napretka u suočavanju sa izazovima u oblasti životne sredine. Poruke iz procjene SOER 2020 o najnovijim trendovima i izgledima su jasne: politike su bile efikasnije u smanjenju pritiska na životnu sredinu nego u zaštiti biodiverziteta i ekosistema, kao i zdravlja ljudi i njihovog blagostanja. Uprkos uspjesima evropskog

upravljanja životnom sredinom, postoje trajni problemi, a izgledi za životnu sredinu Evrope u narednim decenijama su obeshrabrujući (Tabela ES.1).

Jasno je da prirodni kapital još uvijek nije zaštićen, očuvan i ojačan u skladu sa ambicijama 7. EAP-a. Mali djelovi zaštićenih vrsta (23%) i staništa (16%) imaju pozitivan status očuvanja i Evropa nije na putu da ispuni svoj ukupni cilj zaustavljanja gubitka biodiverziteta do 2020. godine. Evropa je ispunila svoje ciljeve za određivanje zaštićenih kopnenih i morskih područja i neke vrste su se oporavile, dok će većinu drugih ciljeva vjerovatno propustiti.

Mjere politika koje su usmjerene na prirodni kapital donijele su koristi u nekim oblastima, ali su mnogi problemi i dalje prisutni, a neki se i pogoršavaju. Na primjer, smanjeno zagađenje je poboljšalo kvalitet vode, ali je EU daleko od postizanja dobrog ekološkog statusa za sva vodna tijela do 2020. godine. Upravljanje zemljištem je poboljšano, ali fragmentacija predjela i dalje raste, oštećujući staništa i biodiverzitet. Zagađenje vazduha i dalje utiče na biodiverzitet i ekosisteme, a 62% evropskog područja ekosistema izloženo je prekomjernim nivoima azota, što izaziva eutrofikaciju. Očekuje se da će se uticaji klimatskih promjena na biodiverzitet i ekosisteme pojačati, dok će djelatnosti poput poljoprivrede, ribarstva, saobraćaja, industrije i proizvodnje energije nastaviti da uzrokuju gubitak biodiverziteta, eksploataciju resursa i emisije štetnih supstanci.

Evropa je ostvarila veći napredak u pogledu efikasnosti resursa i kružne ekonomije. Potrošnja materijala je opala, a efikasnost resursa se poboljšavala uporedo s povećanjem bruto domaćeg proizvoda. Emisija gasova sa efektom staklene bašte se smanjila za 22% između 1990. i 2017. godine, zbog mjera politika i ekonomskih faktora. Udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije je porastao na stabilnih 17,5% u 2017. godini. Energetska efikasnost se poboljšala, a krajnja potrošnja energije je opala približno na nivo iz 1990. godine. Emisija zagađivača u vazduh i vodu je smanjena, a ukupna potrošnja vode u EU opala je za 19% u periodu između 1990. i 2015. godine.

Ipak, noviji trendovi su manje pozitivni. Na primjer, krajnja potražnja energije se zapravo povećala od 2014. godine i, ako se tako nastavi, možda neće biti ispunjen cilj EU za 2020. godinu u pogledu energetske efikasnosti. Emisije štetnih supstanci iz saobraćaja i poljoprivrede takođe su porasle, a proizvodnja i potrošnja opasnih hemikalija su ostale stabilne. Izgledi za 2030. godinu sugerišu da trenutna stopa napretka neće biti dovoljna za ispunjenje klimatskih i energetske ciljeve za 2030. i 2050. godinu. Pored toga, nije uspješno rješavanje pritisaka na životnu sredinu iz privrednih sektora kroz integraciju pitanja u oblasti životne sredine,

što pokazuju stalni uticaji poljoprivrede na biodiverzitet i zagađenje vazduha, vode i zemljišta.

Evropa je postigla određeni uspjeh u zaštiti Evropljana od rizika u životnoj sredini po njihovo zdravlje i blagostanje. Na primjer, vode za piće i vode za kupanje su uglavnom visokog kvaliteta u cijeloj Evropi. Ali, i dalje postoje postojani problemi u određenim oblastima, a izgledi za njihovo rješavanje su zabrinjavajući. Na primjer, određene perzistentne i mobilne hemikalije koje dopijevaju u vodu odolijevaju čak i naprednom prečišćavanju vode za piće. Slično tome, iako su emisije zagađivača vazduha opale, skoro 20% gradskog stanovništva EU živi u oblastima u kojima je koncentracija zagađivača vazduha iznad najmanje jednog standarda kvaliteta vazduha u EU. Izloženost finim suspendovanim česticama je odgovorna za oko 400 000 prijevremenih smrti u Evropi svake godine, a zemlje centralne i istočne Evrope su nesrazmjerno pogođene.

Na zdravlje i blagostanje ljudi još uvijek utiču buka, opasne hemikalije i klimatske promjene. Rastući trend klimatskih promjena vjerovatno će donijeti povećane rizike, posebno za ranjive grupe. Uticaji se mogu javiti zbog toplotnih talasa, šumskih požara, poplava i promjene obrazaca u rasprostranjenosti zaraznih bolesti. Osim toga, rizici u životnoj sredini po zdravlje ljudi ne utiču na sve na isti način, a širom Evrope postoje izražene lokalne i regionalne razlike u pogledu ugroženosti i izloženosti društva opasnostima po zdravlje koje potiču iz životne sredine. Uopšteno gledano, neizvjesni su izgledi za smanjenje rizika u životnoj sredini po zdravlje ljudi. Sistemski rizici po zdravlje su složeni i postoje važni nedostaci i neizvjesnosti u osnovi saznanja.

Razumijevanje i reagovanje na sistemske izazove

Složenost velikih izazova u oblasti životne sredine može se objasniti mnoštvom srodnih faktora. Prvo, pritisci na životnu sredinu ostaju značajni uprkos napretku u njihovom smanjenju. Tempo napretka je, takođe, usporio i u nekim važnim oblastima, kao što su emisije gasova sa efektom staklene bašte, industrijske emisije, stvaranje otpada, energetska efikasnost i udio obnovljive energije. Ovo podrazumijeva potrebu da se ide dalje od pojedinačnih poboljšanja efikasnosti i da se ojača primjena politika u oblasti životne sredine kako bi se ostvarile potpune koristi tih politika.

Složenost sistema životne sredine, takođe, može značiti da postoji značajan vremenski zastoj između smanjenja pritisaka i uočavanja poboljšanja u prirodnom kapitalu, te zdravlju i blagostanju ljudi. Određene posljedice u životnoj sredini,

Tabela ES.1 Pregled prethodnih trendova, izgleda i perspektiva ispunjavanja propisanih ciljeva

Teme	Prethodni trendovi i izgledi		Perspektiva za postizanje propisanih ciljeva		
	Prethodni trendovi (10-15 godina)	Izgledi za 2030. godinu	2020	2030	2050
Zaštita, očuvanje i unapređenje prirodnog kapitala					
Kopnena zaštićena područja			☒		
Zaštićena morska područja			☒		
Zaštićene vrste i staništa EU			☒		
Uobičajene vrste (ptice i leptiri)			☒		
Stanje ekosistema i usluge			☒		
Vodeni ekosistemi i močvarna područja			☒		
Hidromorfološki pritisci			☒		
Stanje morskih ekosistema i biodiverziteta			☒		
Pritisci i uticaji na morske ekosisteme			☒		
Urbanizacija i korišćenje zemljišta u poljoprivredi i šumarstvu					☒
Stanje zemljišta			☒		
Zagađenje vazduha i uticaji na ekosisteme			☐	☐	
Hemijsko zagađenje i uticaji na ekosisteme			☒		
Klimatske promjene i uticaji na ekosisteme			☒		
Resursno efikasna, kružna i ekonomija s niskim sadržajem ugljenika					
Efikasnost materijalnih resursa			☒		
Cirkularna upotreba materijala				☐	
Generisanje (proizvodnja) otpada			☐		
Upravljanje otpadom			☐		
Emisije gasova sa efektom staklene bašte i mjere mitigacije			☒	☒	☒
Energetska efikasnost			☐	☒	☒
Obnovljivi izvori energije			☒	☒	☒
Emisije zagađivača vazduha			☒	☐	
Emisije zagađivača iz industrije			☐		
Čiste industrijske tehnologije i procesi			☐		
Emisije hemikalija			☒		
Potrošnja vode i njeni pritisci na površinske i podzemne vode			☒		
Održivo korišćenje mora			☐		
Zaštita od rizika po zdravlje i blagostanje ljudi kao posledica stanja životne sredine					
Koncentracije zagađivača vazduha			☒	☒	
Uticaji zagađenja vazduha na zdravlje i i blagostanje ljudi				☒	
Izloženost stanovništva buci u životnoj sredini i uticaj na zdravlje ljudi			☒		
Očuvanje tihih područja			☒		
Pritisci zagađenja na vodu i povezanost sa zdravljem ljudi			☒		
Hemijsko zagađenje i rizici po zdravlje i blagostanje ljudi			☒		
Rizici klimatskih promjena po društvo			☐		
Strategije i planovi za prilagodavanje klimatskim promjenama			☐		
Okvirna procjena prethodnih trendova (10-15 godina) i izgleda za 2030. godinu			Okvirna procjena perspektiva za postizanje odabranih kratkoročnih/dugoročnih ciljeva politika		
	Dominiraju pozitivni trendovi/dešavanja	Godina ☒	Velike šanse za postizanje propisanih ciljeva		
	Trendovi/razvoji ukazuju na raznolikiju situaciju	Godina ☐	Djelimično na putu prema postizanju propisanih ciljeva		
	Dominiraju negativni trendovi/dešavanja	Godina ☒	Velike šanse za nepostizanje propisanih ciljeva		

Napomena: Godina kratkoročnih/dugoročnih ciljeva ne pokazuje tačnu ciljnu godinu, već vremenski okvir za postizanje kratkoročnog/dugoročnog cilja.

kao što je gubitak biodiverziteta, često određuju različiti faktori, što znači da se efikasnost mjera politika i napor lokalnog upravljanja mogu nadoknaditi spoljnim faktorima. Oni obuhvataju globalna kretanja kao što su rastuće populacije, ekonomski učinci i upotreba resursa, a svi zajedno utiču na stanje u Evropi. Gledajući unaprijed, pojavljuju se i zabrinutosti oko pokretača promjena, poput tehnoloških i geopolitičkih razvoja koji imaju nejasne posledice.

Možda je najvažniji faktor koji se proteže kroz postojeće izazove u oblasti životne sredine i održivosti Evrope, taj što su neraskidivo povezani sa ekonomskim aktivnostima i načinom života, posebno sa društvenim sistemima koji Evropljanima obezbjeđuju svakodnevne potrebe, kao što su hrana, energija i mobilnost. Kao rezultat toga, upotreba resursa od strane društva i zagađenje povezani su na složen način s radnim mjestima i zaradama širom lanca vrijednosti; s velikim ulaganjima u infrastrukturu, mehanizaciju, vještine i znanje; s ponašanjem i načinom života; te s javnim politikama i institucijama. Mnogo međusobnih povezanosti, unutar i između društvenih sistema, znači da često postoje velike prepreke za postizanje brzih i dalekosežnih promjena koje su potrebne za postizanje dugoročnih ciljeva održivosti Evrope. Na primjer:

- Proizvodno-potrošačke sisteme karakterišu zavisnost od proizvođača i istorijskih rezultata, koji su povezani s činjenicom da su se elementi sistema - tehnologije, infrastrukture, znanje i slično - često zajedno razvijali decenijama. To znači da bi radikalna promjena ovih sistema vjerovatno narušila investicije, radna mjesta, ponašanje i vrijednosti, izazivajući otpor pogođenih industrija, regiona ili potrošača.
- Međusobne veze i povratne informacije unutar sistema znače da promjena često dovodi do nenamjernih ishoda ili iznenađenja. Na primjer, dobici podstaknuti tehnologijom mogu se umanjiti promjenama u načinu života, dijelom i zbog „bumerang efekta“, kada poboljšanja efikasnosti rezultiraju smanjenjem troškova koje omogućava veću potrošnju.
- Isto tako, proizvodno-potrošački sistemi su i neposredno i posredno povezani, na primjer, oslanjanjem na zajedničku bazu prirodnog kapitala za obezbjeđivanje resursa i apsorpciju otpada i emisija. Ova „veza resursa“ znači da rješavanje problema u jednoj oblasti može nanijeti nenamjernu štetu na drugom mjestu, na primjer krčenje šuma i povećanje cijena hrane zbog proizvodnje biogoriva.

Sistemski karakter izazova u oblasti životne sredine Evrope pomaže da se objasne ograničenja uspostavljenih pristupa upravljanju životnom sredinom u postizanju potrebnih promjena. Iako su primijećeni znakovi napretka u sistemima

ishrane, energetike i mobilnosti, uticaji na životnu sredinu su i dalje veliki, a sadašnji trendovi nisu usklađeni s dugoročnim ciljevima u oblasti životne sredine i održivosti.

Rastuće tijelo istraživanja i prakse pruža uvid u to kako se mogu postići suštinske systemske promjene. Takve tranzicije predstavljaju dugoročne procese, koji suštinski zavise od pojave i širenja različitih oblika inovacija koji pokreću alternativne načine razmišljanja i življenja - nove društvene prakse, tehnologije, poslovne modele, rješenja zasnovana na prirodi i tako dalje. Nemoguće je unaprijed znati koje će se inovacije pojaviti, da li će se i na koji način uvrstiti u način života i kako će uticati na ishode održivosti. Zbog toga, tranzicije podrazumijevaju i brojne neizvjesnosti, sukobe i kompromise.

Ovo razumijevanje systemskih promjena ima značajne posledice po upravljanje. Prvo, uočena uloga vlade pomjera se sa „pilota“, sa znanjem i alatima za usmjeravanje društva ka održivosti, na ulogu pokretača društvenih inovacija i transformacija. Planiranje odozgo prema dolje i dalje ima ulogu u nekim kontekstima. Ali, i vlade moraju da pronađu načine da iskoriste moć građana, zajednica i preduzeća.

Da bi se to postiglo, neophodno je da se iz svih oblasti politika i sa svih nivoa vlasti da doprinos koji je usmjeren postizanju zajedničkih ciljeva. Politički alati u oblasti životne sredine i dalje ostaju ključni faktor. Ipak, omogućavanje systemskih promjena zahtijevaće i mnogo širi spektar politika za promovisanje inovacija i eksperimentisanja, za omogućavanje širenja novih ideja i pristupa, kao i za obezbjeđivanje procesa u kojima strukturne ekonomske promjene donose korisne i pravične rezultate. Složenost i nesigurnost procesa tranzicije znači da će vlade morati da pronađu i načine za koordinaciju i upravljanje aktivnostima širom društva ka dugoročnim ciljevima održivosti, te za upravljanje rizicima i nenamjernim posledicama koje neizbježno prate systemske promjene.

U kom pravcu se Evropa kreće odavde?

Sveukupno gledajući, analiza u djelovima 1-3 naglašava postojanost, razmjere i hitnost izazova s kojima se suočava Evropa. Postizanje vizije EU o održivosti do 2050. godine još uvijek je moguće, ali će zahtijevati pomak u karakteru i ambiciji djelovanja. To znači i jačanje utvrđenih alata politike i njihovu nadgradnju s novim inovativnim pristupima upravljanju. Oslanjajući se na uvide iz čitavog izvještaja, dio 4 prepoznaje razna važna područja u kojima je potrebno preduzeti mjere za omogućavanje tranzicije.

Jačanje sprovođenja politika, integracija i usklađenosti: Potpuno sprovođenje postojećih politika učinilo bi da Evropa

pređe dug put ka ostvarenju ciljeva u oblasti zaštite životne sredine do 2030. godine. Za postizanje potpunog sprovođenja potrebno je povećati finansiranje i izgradnju kapaciteta; angažovanje preduzeća i građana; bolja koordinacija lokalnih, regionalnih i vlasti na nacionalnom nivou; i jača baza znanja. Pored sprovođenja, Evropa treba da riješi nedostatke i slabosti u okvirima politika, na primjer po pitanju tla, zemljišta i hemikalija. Bolja integracija ciljeva u oblasti životne sredine u sektorsku politiku je, takođe, od suštinskog značaja, kao i poboljšana usklađenost politika.

Razvijanje sistematičnijih, dugoročnih političkih okvira i obavezujućih ciljeva:

Rastući skup strateških politika koje se bave ključnim sistemima (npr. energetikom i mobilnošću) i promovisanje transformacije u privredi s niskim sadržajem ugljenika i kružnoj ekonomiji važni su alati za podsticanje i usmjeravanje koherentnog djelovanja širom društva. Međutim, pokrivenost okvirima dugoročne politike mora se proširiti i na ostale važne sisteme i pitanja, poput ishrane, hemikalija i upotrebe zemljišta. Usporedne strategije presjeka potrebne su i na drugim nivoima upravljanja - uključujući države, regione i gradove. Uključivanje zainteresovanih strana u razvoj transformativnih vizija i puteva je važno, kako bi se odrazilo različite stvarnosti širom Evrope i maksimizirale ekološke, društvene i ekonomske koristi.

Vodeća međunarodna aktivnost prema održivosti:

Evropa ne može sama da postigne svoje ciljeve održivosti. Globalni problemi u oblasti životne sredine i održivosti zahtijevaju globalne odgovore. EU ima značajan diplomatski i ekonomski uticaj, koji može da iskoristi za promociju usvajanja ambicioznih sporazuma u oblastima kao što su biodiverzitet i upotreba resursa. Potpuna primjena programa UN-a za 2030. godinu za održivi razvoj u Evropi i aktivna podrška primjeni u drugim regionima biće od suštinskog značaja, ako Evropa želi da obezbijedi globalno liderstvo u postizanju tranzicija održivosti. Upotreba ciljeva održivog razvoja kao opšteg okvira za razvoj politika u narednih 10 godina mogla bi pružiti važan korak ka ostvarenju vizije Evrope za 2050. godinu.

Podsticanje inovacija u čitavom društvu: Promjena putanje će uveliko zavisiti od hitnosti i širenja različitih oblika inovacija koji mogu pokrenuti nove načine razmišljanja i življenja. Osnova za ovu promjenu već postoji. Sve više preduzeća, preduzetnika, istraživača, gradskih uprava i lokalnih zajednica eksperimentišu s različitim načinima proizvodnje i konzumiranja. U praksi se, međutim, inovacije često suočavaju s velikim preprekama. Stoga, javne politike i institucije imaju suštinsku ulogu u omogućavanju sistemskih promjena. Politike u oblasti zaštite životne sredine i dalje su od suštinskog značaja, ali sistemski inovacija zahtijeva i usklađene doprinose iz različitih oblasti politika, koje se kreću

od istraživanja, inovacija, sektorskih i industrijskih politika do obrazovanja, dobrobiti, trgovine i zapošljavanja.

Jačanje investicija i preusmjeravanje finansija:

Iako će postizanje tranzicija ka održivosti zahtijevati velika ulaganja, Evropljani će od toga imati ogromne koristi - kako zbog izbjegnute štete prirodi i društvu, tako i zbog ekonomskih i društvenih mogućnosti koje ista stvaraju. Vlade u potpunosti treba da iskoriste javne resurse za podršku eksperimentisanju, za ulaganje u inovacije i rješenja koja su zasnovana na prirodi, za obezbjeđivanje održivih nabavki i podrške ugroženim sektorima i regionima. One, takođe, imaju ključnu ulogu u mobilizaciji i usmjeravanju privatne potrošnje, oblikovanjem izbora ulaganja i potrošnje i uključivanjem finansijskog sektora u održiva ulaganja, sprovođenjem i izgradnjom Akcionog plana održivog finansiranja EU.

Upravljanje rizicima i obezbjeđivanje društveno

pravedne tranzicije: Za uspješno upravljanje tranzicijama ka održivosti, potrebno je da društva imaju na umu potencijalne rizike, mogućnosti i kompromise, te da osmisle načine kako da njima upravljaju. Politike imaju suštinsku ulogu u postizanju „pravednih prelaza“, na primjer tako što podržavaju kompanije i radnike u industrijama koje se suočavaju s postepenim isključenjima iz upotrebe kroz prekvalifikaciju, subvencije, tehničku pomoć ili ulaganja koje pomažu negativno pogođenim regionima. Ranu identifikaciju rizika koji se javljaju i mogućnosti koje su povezane s tehnološkim i društvenim razvojem, treba kombinovati sa adaptivnim pristupima, zasnovanim na eksperimentisanju, praćenju i učenju.

Povezivanje znanja sa djelovanjem:

Postizanje tranzicija ka održivosti zahtijevaće potrebna razna nova znanja, oslanjajući se na mnoštvo disciplina i vrsta proizvodnje znanja. Ovo uključuje dokaze o sistemima koji pokreću pritiske na životnu sredinu, putevima ka održivosti, obećavajućim inicijativama i barijerama za promjenu. Metode predviđanja su važan način uključivanja ljudi u procese učešća, kako bi se istražile moguće budućnosti, ishodi i rizici ili mogućnosti. Stvaranje, razmjena i potpuna upotreba relevantnih dokaza može zahtijevati promjene u sistemu znanja koji povezuje nauku sa politikom i djelovanjem, uključujući i razvoj novih vještina i institucionalnih struktura.

Narednih 10 godina

Za postizanje ciljeva održivog razvoja i Pariškog sporazuma iz Agende za 2030. godinu, u narednih 10 godina biće potrebno hitno djelovanje u svakoj od navedenih oblasti.

Da pojasnimo, Evropa neće postići svoju viziju održivosti “živjeti dobro, u granicama naše planete” pukim promovisanjem ekonomskog razvoja i nastojanjem da se alatima politike u oblasti životne sredine i socijalnih pitanja upravlja štetnim neželjenim dejstvima. Umjesto toga, održivost treba da postane vodeće načelo za ambiciozne i koherentne politike

u društvu. Za transformativne promjene biće potrebno zajedničko djelovanje svih oblasti i nivoa vlasti, te stavljanje u upotrebu ambicija, kreativnosti i moći građana, preduzeća i zajednica. Godine 2020., Evropi je otvoren jedinstveni prozor mogućnosti koji vodi do globalnog odgovora na izazove koje nosi održivost. Sada je vrijeme da reagujemo.

Epilog

Evropska agencija za životnu sredinu (EEA) je agencija EU osnovana Regulativom Savjeta (EEZ) br. 1210-90. Regulativom je, takođe, osnovana Evropska mreža za informisanje i osmatranje životne sredine (Eionet) kao mreža partnerstva koje broji 33 zemlje članice ⁽¹⁾ i šest zemalja saradnica ⁽²⁾. Mandat EEA je da radi sa Eionet-om na pružanju znanja kako bi relevantne zainteresovane strane u institucijama EU i zemljama Eionet-a mogle uz neophodne informacije da donose odluke o unaprjeđenju životne sredine Evrope i kretanju prema održivosti.

Kao dio ovog mandata, jedan od najznačajnijih zadataka EEA predstavlja objavljivanje izvještaja o stanju, trendovima i izgledima životne sredine na svakih 5 godina. Takvi izvještaji izrađuju se od 1995. godine i njima se procjenjuje stanje i izgledi životne sredine u Evropi, te pružaju informacije o sprovođenju i razvoju politika EU. To čine na način što prate dosadašnje trendove, napredak koji je usmjeren na ostvarivanje postavljenih budućih ciljeva i šanse za politike EU koje bi doprinjele postizanje dugoročnih ciljeva.

Kao i prethodni izvještaji, Evropska životna sredina – stanje i izgledi za 2020. godinu (SOER 2020) daje relevantno, pouzdano i uporedivo znanje, te se poziva na mnoge izvore koji su dostupni EEA i Eionet-u. Izrada izvještaja rukovodila se široko rasprostranjenom spoznajom da se pitanja iz oblasti životne sredine prepliću sa mnogim aspektima društva, što ima posledice po ukupne izgleda za postizanje održivosti i čime se sugerije da su zainteresovanim stranama potrebne nove vrste znanja koje bi podržale njihove aktivnosti.

SOER 2020 izrađen je na zaključcima prethodnog izvještaja, koji je objavljen u martu 2015. godine. SOER 2015 je pokazao da, iako je sprovođenje politike EU imalo za rezultat značajne koristi po životnu sredinu i blagostanje ljudi u Evropi, Evropa se suočava s najznačajnijim izazovima u rješavanju postojećih problema u životnoj sredini, koji su na složen način povezani sa sistemima proizvodnje i potrošnje. Izvještaj iz 2015. godine zalaže se za suštinsku tranziciju u potrošačko-proizvodnim sistemima koji uzrokuju degradaciju životne sredine, uključujući i sisteme ishrane, energetike i mobilnosti.

Izvještaj za 2020. godinu dolazi u trenutku kada se društvo suočava sa izazovima netačnih informacija i lažnih vijesti. Ovaj izvještaj ulaže sve napore da se izbori sa ovom stvarnošću, obezbjeđujući transparentnost putem sveobuhvatnog navođenja naučnih nalaza, te unaprijeđenim pristupom u procjeni i saopštavanju aspekata kvaliteta i neizvjesnosti, te nedostataka u saznanjima. Ovaj izvještaj je, takođe, prošao sveobuhvatnu ekspertsku provjeru od strane Eioneta, Evropske komisije, Naučnog odbora EEA i međunarodnih eksperata.

Informacije na nacionalnom nivou obavještavaju o sprovođenju politika, te olakšavaju i poboljšavaju razmjenu najnovijih dešavanja i pristupa. Potvrđujući izazov sve veće složenosti saznanja, izvještaj daje dosljedne sažete procjene putem svojih tematskih procjena. Na kraju, izvještaj se bavi sistemskim karakterom današnjih izazova u oblasti životne sredine, uključujući ranije pomenute potrošačko-proizvodne sisteme, kao i uvidima u to kako Evropa može odgovoriti na današnje nezapamćene izazove u oblasti životne sredine, klimatskih promjena i održivosti.

⁽²⁾ 28 država članica EU zajedno sa Islandom, Lihtenštajnom, Norveškom, Švajcarskom i Turskom

⁽³⁾ Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Srbija i Kosovo (prema rezoluciji Savjeta Bezbjednosti UN 1244/99 i u skladu sa mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova).

Evropska agencija za životnu sredinu

**Evropska životna sredina
Stanje i izgledi za 2020. Godinu
Sažetak**

2019 — XX pp. — XX x XX cm

ISBN: 978-92-9480-190-6

doi: 10.2800/20594

Stupanje u kontakt sa EU

Lično

Širom Evropske unije postoje stotine Direktnih informativnih centara Evrope. Možete naći adrese najbližih centara na: https://europa.eu/european-union/contact_en

Putem telefona ili elektronskom poštom

Europe Direct je služba koja odgovara na vaša pitanja o Evropskoj uniji. Možete kontaktirati ovu službu:

- putem besplatnog telefonskog broja: 00 800 6 7 8 9 10 11 (određeni operateri mogu naplatiti ovu uslugu),
- na sledeći regularni broj telefona: +32 22999696 ili
- putem elektronske pošte na: https://europa.eu/european-union/contact_en

Traženje informacija o EU

Na internetu

Informacije o Evropskoj uniji na svim zvaničnim jezicima EU dostupne su na internet stranici Europa: https://europa.eu/european-union/index_en

Publikacije EU

Možete preuzeti ili poručiti besplatne i EU publikacije koje se plaćaju na: <https://publications.europa.eu/en/publications>. Više primjeraka besplatnih publikacija može se dobiti ako kontaktirate Europe Direct ili vaš lokalni informativni centar (vidjeti https://europa.eu/european-union/contact_en).

Pravo EU i povezana dokumentacija

Za pristup pravnim informacijama iz EU, uključujući pravo EU od 1952. godine u verzijama na svim zvaničnim jezicima, posjetite EUR-Lex na: <http://eur-lex.europa.eu>

Otvoreni podaci iz EU

EU Open Data Portal (<http://data.europa.eu/euodp/en>) pruža pristup skupovima podataka iz EU. Podatke možete preuzeti i ponovo upotrijebiti besplatno, u komercijalne i nekomercijalne svrhe.

Evropska agencija za životnu sredinu
Kongens Nytorv 6
1050 Kopenhagen K
Danska

Tel.: +45 33 36 71 00
Internet: eea.europa.eu
Facebook: www.facebook.com/European.Environment.Agency
Twitter: @EUEnvironment
LinkedIn: www.linkedin.com/company/european-environment-agency/
Pitanja: eea.europa.eu/enquiries
Prijavite se za prijem obavještenja od EEA: <http://eea.europa.eu/sign-up>

TH-02-19-902-0E-N
doi:10.2800/20594